

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Köszolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

**Az újszülöttek megölésének problémaköre, mint jogi,
kriminológiai és társadalmi kihívás**

Jelige: *Hóvirág*

Pályamunka lezárásának időpontja: 2024.12.

2025.

**Nyilatkozom, hogy a kutatásom, illetve dolgozatom
elkészítése során a mesterséges intelligencia eszközeit nem
vettem igénybe.**

Tartalomjegyzék

I.	BEVEZETÉS	3
II.	A BÜNTETŐJOGI SZABÁLYOZÁS VÁLTOZÁSAI A CSEMEGI-KÓDEXTŐL NAPJAINKIG ...	5
II. 1	GYERMEKÖLÉS A CSEMEGI-KÓDEXBEN.....	5
II. 2	AZ 1961. ÉVI V. TÖRVÉNY A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG BÜNTETŐ TÖRVÉNYKÖNYVÉRŐL	6
II. 3	AZ 1978. ÉVI IV. TÖRVÉNY, A “RÉGI” BTK.	6
II. 4	A HATÁLYOS SZABÁLYOZÁS, A 2012. ÉVI C. TÖRVÉNY	8
III.	A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA ÉS A KUTATÁS METÓDUSA	9
IV.	AZ ÚJSZÜLÖTT MEGÖLÉSE TÉNYÁLLÁS ELTÖRLÉSÉBŐL FAKADÓ KÉRDÉSEK, FELMERÜLŐ PROBLÉMÁK.....	11
IV. 1	A SZABÁLYOZÁS VÁLTOZÁSÁNAK KÖRÜLMÉNYEI	11
IV. 2	BÜNTETÉSI TÉTELEKKEL KAPCSOLATOS PROBLÉMÁK	12
IV. 3	A “KÜLÖNÖS TESTI-LELKI ÁLLAPOT” ÉRTÉKELÉSE	15
IV. 4	ELŐRE KITERVELTSÉG MEGÁLLAPÍTÁSA	16
IV. 5	A BESZÁMÍTÁSI KÉPESSÉG KÉRDÉSE	16
V.	KRIMINOLÓGIAI ELEMZÉS	18
V. 1	AZ ELKÖVETŐ JELLEMZÉSE	18
V. 2	A BŰNCSELEKMÉNY LEFOLYÁSA, ELKÖVETÉSÉNEK MÓDJA	20
V. 3	AZ ELKÖVETŐ KÖRNYEZETÉNEK SZEREPE.....	22
VI.	A TÁRSADALOM FELELŐSSÉGE ÉS A MEGELŐZÉS LEHETŐSÉGEI	26
VII.	ÖSSZEGZÉS, KONKLÚZIÓ	30
VIII.	HIVATKOZÁSOK	32
VIII. 1	FELHASZNÁLT IRODALOM	32
VIII. 2	INTERNETES HIVATKOZÁSOK.....	32
VIII. 3	FELHASZNÁLT JOGSZABÁLYOK	32
VIII. 4	HIVATKOZOTT JOGESETEK	33

I. Bevezetés

Dolgozatomban az újszülött megölése tényállás Büntető Törvénykönyvben való megszüntetésének körülményeivel, illetve a témakörrel kapcsolatban felmerülő problémákkal, kérdésekkel foglalkozom. Az 1978. évi IV. törvényben 1999. március 1. és 2003. március 1. között az emberölés egyik privilegizált esetenként szerepelt az újszülött megölése. A törvény kimondta, hogy “az a nő, aki születendő gyermekét a szülés alatt, vagy megszületett gyermekét közvetlenül a szülés után megöli, bűntettet követ el, és két évtől nyolc évvel terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”¹. Azzal párhuzamosan, hogy 1998. évi LXXVII. törvény az emberölés privilegizált eseteként vezette be az újszülött megölését, a 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölést már az emberölés minősített eseteként szabályozta. Ennek a szabályozásnak a 2003. évi II. törvény véget vetett, a privilegizált tényállás hatályon kívül helyezésével. Ezt a megoldást vette át a 2012. évi C. törvény is, mely alapján emberölés minősített esetét valósítja meg az a nő, aki újszülött gyermekét szülés után közvetlenül megöli.² A jogalkotó tehát nem csak a privilegizált esetet szüntette meg, hanem rögtön minősített esetként kezelte e cselekményt. Ez a téma elsősorban az 1970-es, majd a 2000-es évek elején váltott ki nagyobb vitákat szakmai körökben, a cselekmény jogi szabályozása kapcsán, viszont úgy gondolom, hogy a kérdéskör a mai napig releváns, hiszen sajnálatos módon az utóbbi években is rendre következtek el ilyen bűncselekményeket. Mindezek mellett úgy vélem, hogy nem csak jogi szempontból szükséges megvizsgálnunk a cselekményt, hanem kriminálpszichológiai, illetve társadalompolitikai oldalról is. Kiemelném, hogy egy olyan bűncselekményről van szó, amely jellemzően nagy közfelháborodást kelt. A bizonyos mértékig érthető indulatok azonban sokszor csupán az elkövető anyja megvetéséig, megbélyegzéséig terjednek, és ritkán kerül sor a büntetőeljáráson kívül annak elemzésére, hogy a nő életének körülményei és társas kapcsolatai milyen módon járultak hozzá a tett elkövetéséhez. Dolgozatomban e kérdéseket szeretném körüljárni jogesetek bemutatásán és szakirodalmi áttekintésen keresztül. Fontosnak gondolom hangsúlyozni, hogy nem egy egyszerűen mérlegelhető bűncselekményről van szó, hanem egy igen komplex témakörrel, ahol egyaránt figyelembe kell venni társadalmi jelenségeket és pszichológiai összefüggéseket.

Kutatásom során 34 esetet vizsgáltam meg és elemeztem, amelyeket az Anonim Bírósági Határozatok tárából emeltem ki. Állításaimat, következtéseimet ezekre az ügyekre, illetve a szakirodalom megállapításaira alapoztam. Az Anonim Bírósági Határozatok tárában talált ügyeken kívül más esetekről is olvastam szakkönyvekben és a sajtóban, amelyekben újszülött sérelmére következtek el emberölést, azonban ezen ügyekről nem állt rendelkezésemre elegendő adat és tény ahhoz, hogy ezeket a kutatásomba bevonjam. Annak ellenére, hogy a bűncselekmény külföldi szabályozási modelljeivel kapcsolatos ismeretekre is szert tettem, ezek összevetése a magyar szabályozással nem célom, dolgozatomban kizárólag Magyarországon elkövetett esetekről, illetve a magyar szabályozásról számolok be.

¹ 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről 166/A§

² vö. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 160.§

Elsődleges célom az volt, hogy választ adjak arra a kérdésre, hogy érdemes-e az újszülött sérelmére elkövetett emberölést külön tényállásban szabályozni, ahogyan azt a Csemegi-kódex, illetve a “régi” Btk. tette vagy a jelenlegi szabályozás inkább a célravezető. Mindezek mellett igyekeztem felvázolni, illetve magyarázatot adni arra, hogy miért is mondhatjuk, hogy ez egy speciális bűncselekmény, milyen aspektusokban tér el a többi emberöléses esettől és arra is ki szeretnék térni, hogy milyen büntetőjogi, kriminálpszichológiai vagy éppen társadalmi problémák merülnek fel e bűncselekmény kapcsán. Vizsgálatom és a témában való elmélyülés során realizáltam, hogy a felvetett kérdéseimre a válasz sokkal összetettebb, mint gondoltam, így a kutatásom során a hangsúly a jogi kérdésekről egyre inkább a társadalmi és környezeti felelősség kérdésének irányába mozdult el.

Dolgozatomban először a szabályozás változását vázolom fel a Csemegi-kódextól kezdődően napjainkig, majd kitérek azokra a körülményekre és megfontolásokra, amelyek a szabályozások megváltoztatásakor fontos szerepet töltöttek be. Ezek után az általam végzett kutatást, annak eredményeit szeretném röviden ismertetni. Ahhoz, hogy megértsük, miért is érdemes ezzel a bűncselekménnyel behatóbban foglalkozni, és miért mondhatjuk, hogy egy külön kategóriát képez az emberölés esetein belül, elkerülhetetlen az elkövető személyének, az őt körülvevő környezetnek, továbbá az elkövetés lefolyásának részletes vizsgálata, így ezekre is külön-külön kitérek a dolgozatomban. Kiemelten fontosnak tartom a prevenciót e bűncselekmény kapcsán, ezért ismertetek néhány eszközt, amelyek a bűncselekmény megelőzését szolgálhatják. Végül összegzem kutatásom eredményeit és következtetéseimet a témával kapcsolatban.

II. A büntetőjogi szabályozás változásai a Csemegi-kódextól napjainkig

II. 1 Gyermekölés a Csemegi-kódexben

A gyermekölést már az első Magyar Büntető Törvénykönyv, a 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről, ismertebb nevén Csemegi-kódex is különálló tényállásként, az emberölés privilegizált eseteként szabályozta. E törvény 284. szakasza kimondta, hogy “Azon anya, a ki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli: öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.”³ A tényállásból jól kitűnik, hogy csak abban az esetben volt alkalmazható, amennyiben a gyermek házasságon kívül született, egyéb esetben nem. Az emberölés privilegizált eseteként való minősítését az alapozta meg, hogy az adott korban a cselekmény megítélése megváltozott és a hangsúly az elkövető nőre helyeződött, a jogalkotó úgy vélte, a nő a szülés alatt vagy közvetlenül az után egy olyan speciális testi-lelki állapotba került, amely a bűnösségét jelentős mértékben enyhítette.⁴ Angyal Pál a tényállás külön szabályozását, illetve az enyhébben való büntetést a következő négy fő indokkal támasztotta alá:

”a) a házasságon kívül teherbe esett nő sajátlagos lelkiállapota, mely a ballépés elkövetésétől a szülésig folyton tart, sőt azután sem szűnik meg azonnal; a teherbenlét eltitkolása, a szégyentől, meggyalázástól való félelem mind olyannyira deprimálják a nőt s ellen álló erejét oly fokban gyengítik, hogy a legkisebb motívumra is elhatározza magát annak a cselekménynek elkövetésére, mely szabadulást jelent a nyomasztó érzésektől; ez az indok azonban csak a házasságon kívül teherbe esett nővel szemben bír jelentőséggel;

b) a szülő nő testi állapota, mely az orvostudományi tapasztalatok szerint oly kivételes helyzetbe juttatják a nőt, hogy annak a cselekménye bűnösség szempontjából jelentékenyen enyhébb, mint az e körülmények nem léteben elkövetett ölés; a szüléssel járó testi fájdalmak, a nagyfokú vérveszteség s az ezzel járó egyéb körülmények elerőtlenítik a nőt testileg és lelkileg s mintegy hajlamosítják annak a cselekménynek elkövetésére, melynek tárgya egyszersmind szenvedéseinek előidézője;

c) a gyermektartás és felnevelés költségeitől való félelem, tehát egy merőben gazdasági forrásból eredő ok, mely egymagában ugyan alig értékelhető s a büntetés-lefokozást nem indokolhatja, de összefüggésben a többivel még sem hagyható figyelmen kívül;

d) felemlíthető végül még az az indok is, melyre már Mittermaier utal, hogy t. i. a szülő nő azért is könnyebben határozza el magát gyermekének megölésére, mert a szülés alatti vagy

³ 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a bűntettekről és vétségekről 286.§

⁴ vö. Dr. Kovács Gyula: Az újszülött sérelmére elkövetett emberölés - Jogtörténeti visszatekintés, https://real.mtak.hu/125767/1/kovacs_gyula_ujszulott_serelmere_elkovetett_emberoles-Jogtorteneti_forum.pdf, (2024.09.13.)

éppen csak megszült gyermeket mintegy még testrészének tekinti, mellyel szabadon rendelkezhetik”.⁵

Fontos megemlíteni, hogy a Csemegi-kódex a gyermekölés tényállása mellett külön tényállásként szabályozta a gyermekkitételt (gyermekelhagyást), melyről a 287. szakasz a következőképpen rendelkezik: „Azon szülő, a ki koránál vagy állapotánál fogva önsegélyre képtelen gyermekét félreeső, vagy rendszerint járatlan helyre teszi ki, vagy olyan körülmények közt hagyja el, hogy annak megmentése a véletlentől függ: a gyermekkitétel büntetést követi el, és három évig terjedhető fegyházzal büntetettik.”⁶ Azért gondolom, hogy érdemes ezt a tényállást is megemlíteni, hiszen, ahogy azt a későbbiekben látni fogjuk, az elkövető nők a mai napig igen gyakran követik el úgy az emberölést, hogy hagyják az újszülöttet meghalni, az említett tényállás szövegével majdhogynem megegyező módon. Azaz a Csemegi-kódexben sokkal részletesebben szabályozták az emberölés típusait, mint ahogy azt a hatályos Btk. teszi, mivel differenciáltak az aktív és passzív elkövetési magatartások között. Természetesen meg kell említeni, hogy a kitétel bűncselekmény sértettje nem kizárólag újszülött lehet, viszont a „koránál fogva” fordulat mindenképpen arra utal, hogy újszülöttek is lehetnek passzív alanyai a kitételnek, elhagyásnak.

II. 2 Az 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről

A Csemegi-kódex különös része egészen 1962-ig hatályban maradt, ezt követően 1962-ben lépett hatályba a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény. Ez a szocialista elemekkel átitatott törvény már nem tartalmazta külön a gyermekölés tényállását, ezt a cselekményt az emberölés tényállásában meghatározottak szerint rendelte büntetni. A magzatelhajtás tényállását tartalmazta a törvény, azzal, hogy amennyiben valaki más magzatát elhajtatta, három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, míg az a nő, aki a saját magzatát elhajtatta vagy elhajtotta, hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő.⁷ A terhes nőt tehát e bűncselekmény-típus esetén enyhébb büntetéssel sújtotta a törvény, mint azt a harmadik személyt, aki az ő magzatát elhajtotta.

II. 3 Az 1978. évi IV. törvény, a “régi” Btk.

„Az újszülött megölésének tényállását a büntető jogszabályok módosításáról szóló 1998. évi LXXXVII. törvény 40. §-a, 1999. március 1-jével iktatta a régi Btk. rendszerébe.”⁸ E törvénymódosítás eredményeképpen az 1978. évi IV. törvény 166/A §-a kimondja, hogy “az a nő, aki születendő gyermekét a szülés alatt, vagy megszületett gyermekét közvetlenül a szülés

⁵ Angyal Pál: Az emberi élet elleni bűncselekmények és a párviadal. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomda Rt., 1928. 49–50. o.

⁶ 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről 287.§

⁷ vö. 1961.évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről 256.§

⁸ Dr. Kovács Gyula: Az újszülött sérelmére elkövetett emberölés - Jogtörténeti visszatekintés, https://real.mtak.hu/125767/1/kovacs_gyula_ujszulott_serelmere_elkovetett_emberoles-Jogtorteneti_forum.pdf, (2024.09.13.)

után megöli, bűntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő”.⁹ Ez a tényállás tartalmilag majdnem megegyezett a Csemegi-kódexben található szabályozással, azzal a kivétellel, hogy itt már nem csak a házasságon kívül született gyermek lehetett sértett, illetve a két tényállás büntetési tételei sem azonosak. A bűncselekmény jogi tárgya az élethez való jog volt, pontosabban az újszülött élethez való joga. A tényállásból egyértelműen kivehető, hogy a bűncselekmény passzív alanya az újszülött volt, feltéve, hogy az élve született. Amennyiben a csecsemő halva született, emberölés tényállás megállapítása fogalmilag kizárt volt. Amikor az elkövetőt említjük, egy speciális alanyról volt szó, hiszen csak a szülő nő követhette el a bűncselekményt, méghozzá csak szándékosan dolus directus-al vagy dolus eventualis-al. A gondatlan elkövetés már a 166 § (4) szerinti gondatlanságból elkövetett emberölésnek minősült. Amennyiben az elkövetéskor a magzat még nem vált el az anya méhétől, a cselekmény magzatelhajtásnak minősült. Abban az esetben, ha a szülő nő a bűncselekmény elkövetését megkísérelte a szülés alatt vagy közvetlenül a szülés után, ám nem érte el a kívánt eredményt azaz a gyermek nem halt meg, cselekménye újszülött megölése büntett kísérletének minősült. A „szülés alatt” megfogalmazás egyértelműnek bizonyult, viszont a „közvetlenül szülés után” szófordulat már értelmezésre szorul. „A Csemegi-kódexhez kapcsoló curiai döntések 1-2 órás időtartamról tettek említést, míg az akkor hatályos gyakorlatból példát találhattunk arra, hogy egy konkrét ügyben az elfogadott igazságügyi orvos szakértői vélemény alapján 72 órára tették a szüléshez kapcsolódó azon periódust, amikor még a szülés által befolyásolt biológiai mechanizmusok működnek.”¹⁰ A vizsgált esetek többségében viszont még ennyi idő sem telt el a szülés és az újszülött halálának bekövetkezése között. Abban az esetben, ha több idő, napok, akár hetek teltek el a szülés és az ölési cselekmény között, emberölés tényállása valósult meg. A bűncselekmény aktív, illetve passzív magatartással, azaz mulasztással is megvalósítható volt, hiszen ide tartozott az az esetkör is, amikor az anya megszülte az egyébként egészséges gyermeket, viszont nem látta el, magára hagyta és ennek a mulasztásnak a következményeibe halt bele az újszülött. A bűncselekménynek minősített esete nem volt. Míg az emberölésnél a több ember sérelmére való elkövetés minősített esetnek számított, addig - mint azt már az előbbieken említettem - az újszülött megölése tényállásnak nem volt minősített esete, így a rendbeliség általános szabályai voltak irányadóak - tehát például ikrek esetén - a sértettek számát kellett figyelembe venni.¹¹ A külön tényállásként való szabályozás igen rövid életűnek bizonyult, ugyanis a 2003. évi II. törvény a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 88. § (1) e) hatályon kívül helyezte a tényállást. Ez a módosítás 2003. március elsején lépett hatályba.

⁹ 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről 166/A §

¹⁰Dr. Kónya István: Gyermekölések a bírósági ítélkezési gyakorlatban, https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/gyermekolesek_honlapra_1.pdf (2023.09.13.), előadás, Stegersbach, 2015. szeptember 19.

¹¹ vö. Dr. Cseres Judit: Eltékozolt újszülöttek: Az újszülöttölést elkövető nők helyzetének kriminológiai elemzése. Budapest, BM Kiadó, 2000. 63.o.

Elmondható, hogy a bírói gyakorlat a tényállás megalkotása előtt újszülött megölése esetekben jellemzően enyhébb büntetést szabott ki, mint a többi emberöléses esetenél, ezért sem volt mondható elrugaszkodottnak a privilegiált tényállás bevezetése.

II. 4 A hatályos szabályozás, a 2012. évi C. törvény

A 2013. július elsején hatályba lépett 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről már nem szabályozza külön tényállásban az újszülöttölést. A különálló tényállás hiánya azt eredményezte, hogy a cselekmény jelenleg a 160. § (2) i) szerint minősül, azaz tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölésként. A külön tényállásként való szabályozás megoldást jelentett azoknak a eseteknek az eddig igen aggályos szabályozására, mely szerint a bűnsegéd magatartása más, súlyosabb tényállás alá tartozott, mint az anyáé, hiszen cselekményét emberölés minősített eseteként értékelték. A probléma abból adódott, hogy az újszülött anyja, aki újszülöttölésért felelt, lényegesen alacsonyabb büntetést kapott, mint a bűnsegéd, akinek a közreműködő cselekményét már az emberölés minősített eseteként értékelték, mely tényállás büntetési tétele is szignifikánsan magasabb a privilegiált eseténél.

III. A témaválasztás indoklása és a kutatás módszere

A következőkben az általam végzett kutatást szeretném röviden összegezve bemutatni, hiszen részletesen, majd a későbbiekben térek ki azokra az eredményekre, amelyeknek kiemelkedő fontosságot tulajdonítok.

Célom a témaválasztás során az volt, hogy mindenképpen egy olyan kérdéskörre fókuszáljak, amely keveset kutatott, tárgyalt, viszont ennek ellenére rendelkezik relevanciával, aktualitással és emellett még érdekes is. Így esett a választásom az újszülöttek megölése, az infanticídium témakörére. A terület keveset kutatott voltát mi sem támasztja jobban alá, mint az a tény, hogy igen nehéz feladatnak bizonyult a témához kapcsolódó aktuális szakirodalom gyűjtése, hiszen csekély számú szerző, illetve kutató foglalkozott eddig részletesen az újszülöttek megölésével, mint felmerülő problémakörrel. Ezért is döntöttem úgy, hogy a szakirodalomban fellelhető megállapításokon túl-saját kutatást is szeretnék végezni.

A kutatásom során vizsgált 34 ítélet az Anonim Bírósági Határozatok Tárában található. Mielőtt a kutatásom eredményeiről kezdenék el beszámolni fontosnak tartom megemlíteni, hogy az ítéletek anonimizálása, illetve azok tartalmának változatos részletessége révén néhány esetben a rendelkezésre álló információk hiányosak voltak, így csak olyan következtetéseket vontam le, amelyekre vonatkozóan minden ítéletben rendelkezésemre álltak adatok. Kutatásom során arra törekedtem, hogy azokat a legfontosabb adatokat elemezzem, amelyek segítségével dolgozatom tanulmányozása során a laikus olvasó is átfogó, logikusan felépített képet kaphat magáról a bűncselekményről, illetve az annak kapcsán felmerült problémákról, kérdésekről. Annak ellenére, hogy az újszülöttek megölése a nyugati országok egyikében sem minősül novumnak, ahogy arra a bevezetésben már utaltam, kutatásom során kizárólag Magyarországon elkövetett újszülöttöléseket, illetőleg a magyar jogszabályokat állt szándékomban vizsgálni, nemzetközi kitekintéseket ezért nem kívánok tenni. Szintén nem tartottam kutatásom céljának azt, hogy egyértelmű válaszokat, megoldásokat adjak a felmerült kérdésekre, problémakörökre, hiszen úgy gondolom, hogy mivel egy különösen komplex témakörrel van szó, ez túllépné ezen dolgozat kereteit. A kutatás és a dolgozat írása közben természetesen kialakult egy véleményem, melyet a dolgozat végén fogalmazok meg.

Az ítéletek elemzése, illetve a szakirodalom olvasása során a következő kérdésekre szerettem volna választ kapni: Hogyan alakult az újszülöttek megölése bűncselekmény szabályozása Magyarországon az elmúlt közel másfél évszázad alatt? Milyen társadalmi, szociológiai, pszichológiai okok álltak a privilegiált szabályozás mellett, illetve ellen? A rendelkezésemre álló ítéletek alapján hogyan alakultak a kiaszabott büntetési tételek, illetőleg mely tények befolyásolták annak mértékét? Milyen mértékben befolyásolták külső körülmények (közvetlen környezet, anyagi okok stb.) az elkövető nőket, amikor eldöntötték, hogy véget vetnek újszülött gyermekük életének? Hogyan zajlik a bűncselekmény elkövetése, illetve az azt megelőző időszak? Úgy gondolom, hogy sikerült ezekre a felvetett kérdésekre kielégítő választ kapnom. Kutatásom során a következő adatokból indultam ki: az elkövetők kora, családi állapota, a sértetten kívüli gyermekeik száma, iskolai végzettségük. Vizsgáltam

továbbá az elkövetés módját, a kiszabott büntetési tételek mértékét, azok megállapításánál figyelembe vett faktorokat, az elkövető motivációit, környezetét.

Az ítéletekben szereplő vizsgált bűncselekményeket 1998 és 2022 között követték el. A 34 ítéletből csupán két esetben ítélték el az elkövető nőt a "régi" Btk. szerinti újszülött megölése büntett miatt, hiszen ezekben az esetekben, az ölési cselekmények a privilegizált tényállás hatálya alatt történtek. Az általam vizsgált többi ítéletet a bíróságok mind a jelenleg is hatályban lévő 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés büntette szerint minősítette, leszámítva azokat az eseteket, melyben a cselekmény a kísérleti fázisban rekedt. Ebben a négy esetben az elkövetőket 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés büntettének kísérlete végett mondták ki bűnösnek. Említésre méltó lehet, hogy azokban az esetekben, melyekben az újszülött nem halt meg az életben maradása kizárólag harmadik személyek közreműködésén múlt.

Míg 34 ítéletet vizsgáltam a vizsgálatban szereplő elkövető nők száma csupán 32 volt, ami annak köszönhető, hogy három nő több újszülött gyermeke sérelmére ölési cselekményt. Ezek közül kettő esetet sikerült részletesen vizsgálnom, ugyanis a harmadik nő esetében a megölt csecsemő holtteste sosem került elő, az elkövető pedig tagadott, így a hatóságok a nyomozást bizonyíték hiányában megszüntették ellene - annak ellenére, hogy biztosak voltak benne, hogy a nő megölte újszülött gyermekét. Ennek fényében érdekes, hogy az ugyanez a nő által megölt másik újszülött holtteste sem került elő, viszont a méhlepény igen, ez alapján tudták elítélni a nőt. A vizsgált 32 elkövető nő közül csupán egyetlen egy járt terhesgondozásra, illetve ő fogadott el egyedül szakmai segítséget nem kívánt terhessége kapcsán. E tény kapcsán elmondható, hogy a cselekményt megelőző időszak is kisebb eltérésekkel majdhogynem ugyanúgy telt minden elkövetőnél, itt az eltéréseknél talán a legjelentősebb az volt, hogy az elkövetők közül akadt olyan, aki terhességének tényét megosztotta egy személlyel, ám a környezete többi tagja elől is titkolta terhességét. Az elkövető környezetének szerepére, illetve a társadalmi felelősség kérdésére külön fejezetet szántam, így azokat a későbbiekben vizsgálom.

IV. Az újszülött megölése tényállás eltörléséből fakadó kérdések, felmerülő problémák

IV. 1 A szabályozás változásának körülményei

Ahogy azt már fentebb felvázoltam az újszülött megölése külön tényállásként való szabályozásának indokai a társadalmi felfogások változásaival együtt változtak. A Csemegi-kódexben található tényállás csak a házasságon kívül született gyermek megölése esetében volt alkalmazható. Ebből egyértelműen következtethetünk arra, hogy a házasságon kívül született gyermeket, illetve az az anyját milyen módon ítélte meg az akkori társadalom. A házasság, a család kiemelt szerepet játszott az emberek életében, emiatt a nemi életet élő, nem házas nőt a társadalom megvetette, így jobban érthető, hogy a nő ezt a szégyent, hátrányt miért nem akarta vagy tudta vállalni. A tényállás megalkotása során minden bizonnyal az elkövető nehéz társadalmi helyzetének felismerése vezérelte a jogalkotót. Mindemellett figyelembe vették, hogy a nő a szülés során olyan testi-lelki állapotba került, amely befolyásolhatta a beszámítási képességét, amely tény szintén az enyhébb megítélést indokolta. Az 1961. évi V. törvény már a szocializmus időszakában született. A miniszteri indokolás szerint már nem volt szükséges a külön tényállásként való szabályozás, hiszen már nem állnak fenn azok a körülmények, amelyek a privilegizált tényállás fenntartását indokolták volna. Egyedül a szülés során fennálló "különleges-testi lelki állapot" értékelése lett volna számításba vehető, ugyanis a miniszteri indokolás álláspontja értelmében, a nyomor, a házasságon kívül születésből eredő (jog)hátrány, már nem állt fenn, ahogy az anyagi és kulturális hátrányok sem, hiszen azokat megítélése szerint az általános tankötelezettség bevezetése felszámolta. Emellett az anya- és gyermekvédelem ellátórendszerének eredményes működésére és a nők társadalmi helyzetének megváltozására is hivatkozott.¹² A tekintetben, hogy a külön tényállásként való szabályozás célszerű, illetve hatékony-e szakmai körökben többféle álláspont alakult ki. A témával foglalkozó szakemberek sorra fejtették ki nézeteiket szakmai-tudományos munkáikban. Közülük többen azt az álláspontot képviselték, miszerint annak ellenére, hogy az akkoriban hatályos törvény nem privilegizálta az újszülött megölését, a joggyakorlat mégis ezt tette. Ez abban nyilvánult meg, hogy enyhébb büntetések kerültek kiszabásra, mint abban az időben mikor az újszülöttek megölése külön tényállásként volt szabályozva.¹³ Felmerült a kérdés, hogy nem lenne-e helyesebb mégis privilegizált alakzatként minősíteni az újszülöttek megölését. Raskó Gabriella álláspontja, szerint "Kriminológiai szempontból azonban helyesebb ezeket az ügyeket külön tárgyalni, mert mind alanyi, mind pedig a tárgyi oldal olyan jellegzetes vonásokat mutat, melyek (...) az élet elleni bűncselekményeknek ezt a változatát egészen sajátos arculatúvá teszik. Ez a sajátos jelleg részben az elkövetési helyzet (szülés alatt vagy az közvetlenül követően)

¹² vö. Dr. Cseres, 2000, 52.o.

¹³ vö. Dr. Cseres, 2000, 58.o.

Balázs Péter: A végletek bűvöletében - az újszülött megölésének büntetőjogi megítélése.
<https://szakcikkadatbazis.hu/doc/8259498> (2024.09.11.)

meghatározottságából részben az elkövető fiziológiailag determinált sajátos pszichés állapotából, részben pedig azokból a társadalmi-tudati tényezőkből tevődik össze, melyek az elkövető motivációit az esetek nagy hányadában megszabják. Az emberölést elkövető nők indítékai alapvetően térnek el az élet elleni többi bűnelkövető bármelyik csoportjának indítékaitól, ugyanez mondható az áldozathoz való viszonyukról és az elkövetés lélektani mechanizmusáról. Bár itt is változatos elkövetési formákkal, különböző sorsokkal és személyiségekkel találkozunk, ez mégis az említett sajátosságoknál fogva egy viszonylag homogén csoportot alkot az élet elleni cselekményeken és elkövetőkön belül.”¹⁴ Az 1970-es években mutatkozott végül igény arra, hogy az újszülöttölés tényállás újból bevezetésre kerüljön. Így, fogalmazódott meg az 1978-as Btk. módosítási javaslat, mely a Csemegi-Kódexben található tényálláshoz képest a kornak megfelelő újításokat tartalmazott volna. A javaslat ellenzői érveiket inkább a jogpolitikai szempontból, semmint a cselekménytípus sajátos kriminológiai jellemzőire hivatkozva fogalmazták meg. A javaslatot a kodifikációs bizottság nem fogadta el, ám ennek ellenére a javaslat jelentősége semmiképpen sem kérdőjelezhető meg, hiszen jelentős problémákat vetett fel, melyeket a kodifikációs különbizottság vizsgálni volt köteles. 1998. évi LXXXVII. törvény 40. §-a végül tekintettel a kialakult bírói gyakorlatra, illetve a történelmi előzményekre bevezette a privilegizált tényállást.¹⁵ Emellett szintén bekerült a törvénybe a tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés, mint minősített eset. Ez a párhuzamos szabályozás a gyakorlatban problémát jelentett, hiszen nem volt előre meghatározva, az az időpont, amely bekövetkezésétől már nem az újszülöttölés tényállás került megállapításra, hanem a sokkal súlyosabban büntetett minősített eset. A két eset között meghúzódó ellentmondást a jogalkotó is érzékelte, így 2002-ben törvényjavaslat készült a mind a privilegizált, mind pedig a minősített eset hatályon kívül helyezésének céljából. A 2003. évi II. törvény azonban ezzel a megfontolással szemben kizárólag a privilegizált tényállást helyezte hatályon kívül. Az indoklás arra hivatkozott, hogy bizonyos elkövetési magatartások értékelését zárta ki a privilegizált tényállás fennállása, emiatt a megfelelő szankció kiszabására nem volt lehetőség.¹⁶ Ebből a szabályozásból felmerülő problémákat a későbbiekben kívánom kifejteni. A 2012. évi C. törvény ugyanezt a megoldást vette át, illetve alkalmazza a mai napig. A szigorúbb szabályozás bevezetése, illetve fenntartása indokolható Magyarország az Európai Unióba való belépésével, mely által egyre nagyobb hangsúly helyeződött a gyermekvédelemre. A társadalom sokat változott a korábbi szabályozások időszakaihoz képest. A házasságon kívül született gyermekek helyzete ma már jogilag és a társadalmi megítélés szempontjából is megváltozott, a nem házasságban élő párok száma növekszik.

IV. 2 Büntetési tételekkel kapcsolatos problémák

Egy nagyon fontos következménye a tényállás megszüntetésének a kiszabott büntetési tételek megváltozása és az ezzel járó komoly különbség a korábbi és a jelenlegi szabályozás alá

¹⁴ Dr. Raskó, 1978, 440-441.o.

¹⁵ vö. Dr. Cseres, 2000, 52-60.o.

¹⁶ vö. Balázs Péter: A végletek bűvöletében - az újszülött megölésének büntetőjogi megítélése.
<https://szakikadatbazis.hu/doc/8259498> (2024.09.11.)

tartozó esetek kapcsán kiszabott büntetések között. Az újszülött megölése tényállás megvalósulása esetén az elkövetőt kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni a “régi” Btk. Ez a büntetési tétel alacsonyabb volt, mint a “sima” emberölés, illetve értelemszerűen a 14. életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés büntetési tétele. Itt kiemelném, hogy nem azért rendelték enyhébben büntetni az újszülöttölést, mert a sértett egy újszülött és az újszülött élete “kevesebbet ér”, hanem a jogalkotó az elkövető személyére, illetve speciális helyzetére volt tekintettel. A tényállás megszüntetése azt a következményt hozta magával, hogy az addig enyhébben minősülő cselekmény már nem hogy enyhébben nem minősült, hanem a minősített esetnek felelt meg. Kovács Gyula a témát többszörösen feldolgozó szakember fogalmaz úgy, ezzel a megoldással kapcsolatban, hogy ez már “a ló túloldalára való átesés”.¹⁷ Teljes mértékben egyetértek ezzel a megfogalmazással, hiszen látható, hogy mennyire drasztikus ez a minden átmenet nélküli változtatás. Jelen szabályozás szerint, aki 14. életévét be nem töltött személy sérelmére követi el az emberölést tíztől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő. Ezzel szemben az újszülöttölés bűncselekmény büntetési tétele kettőtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés volt. Óriási kontraszt ez, még akkor is, ha a bíró valamennyire eltérhet a fent említett tettelektől. Természetesen rengeteg enyhítő illetve súlyosbító körülmény merülhet fel, illetve vehető figyelembe a büntetési tétel kiszabása során. Ilyen lehet például a beismerő vallomás, büntetlen előélet, kiskorú gyermek/gyermekek eltartásáról való gondoskodás stb.

A kiszabott büntetési tételek igen változatosan alakultak, melyeket természetesen több faktor befolyásolt (így példának okáért az elkövető büntetett vagy éppen büntetlen előélete, megbánó magatartása, beismerő vallomása, egyéb személyes körülményei), ám ezekre a későbbiekben kitérek. Megfigyelésem eredménye az, hogy a gyakorlatban igen eltérő módon mérlegelik a bíróságok az enyhítő, illetve súlyosbító körülményeket, mely magától értetődő módon szintén hozzájárul a büntetési tételek változatosságához. Véleményem szerint nincs egy egységes gyakorlat az újszülöttek megölése kapcsán kiszabott büntetés megállapításánál mérlegelt enyhítő, illetve súlyosbító körülmények tekintetében. Példa erre, hogy míg egyes bírók súlyosbító körülményként értékelték aényt, hogy a nő saját gyermeke, hozzátartozója sérelmére követte el a bűncselekményt, más bíróságok ezt nem teszik. Érdekesnek találom, hogy egy esetben a bíróság a nő terhére értékelte az “ilyen és hasonló jellegű cselekmények elszaporodását”, mindemellett viszont a enyhítő körülményként figyelembe vette az anya a szülés, illetve annak körülményei következtében bekövetkező különleges pszichikai, biológiai és lelkiállapotot, mely a szüléshez kapcsolódóan következik be és mely állapot képes arra, hogy a szülő nő magatartásait, cselekményeit befolyásolja – mely állapot a privilegizált tényállás hatályban léte alatt vélelmezve volt. Ritka, hogy ennek a különleges állapotnak a fennállását ítéletekben kiemelik a bíróságok, mint felmerülő enyhítő körülményt, az esetek többségében ezt nem veszik figyelembe. Úgy gondolom, hogy mindenképpen indokolt lenne egy egységes bírói gyakorlatot kialakítani a súlyosbító, illetve enyhítő körülmények értékelése terén, hiszen nem méltányos, hogy ugyanazt a körülményt (a különleges állapotot) bizonyos elkövetők esetében enyhítő körülményként értékelik, másoknál pedig semmilyen módon sem veszik figyelembe.

¹⁷ Kovács Gyula: Az újszülött megölésének hatályon kívül helyezése, avagy a ló túlsó oldalára történő átesés tipikus esete. *Collega* 2004/1. szám. (15–22. o.)

A következő táblázat az általam vizsgált esetek közül a befejezett emberölést elkövető 23 nőre kiszabott szabadságvesztés mértékének alakulását mutatja: melyik időintervallumban hány esetben milyen mértékű szabadságvesztés büntetést szabtak ki rájuk.

<i>Ítéletben kiszabott szabadságvesztés büntetés mértéke (év)</i>	<i>Ítéletek meghozatalának éve</i>		
	<i>1998-2004</i>	<i>2005-2014</i>	<i>2015-2024</i>
0-2	-	1	-
2-5	1	5	1
5-10	-	3	6
10-15	-	2	3
15+	-	-	1

A második táblázat a vizsgált esetek közül azt a négy elkövető nőre kiszabott szabadságvesztés büntetésének alakulását hivatott bemutatni, amelyeket emberölés kísérlete végett szabtak ki.

<i>Ítéletben kiszabott szabadságvesztés büntetés mértéke (év)</i>	<i>Ítéletek meghozatalának éve</i>		
	<i>1998-2004</i>	<i>2005-2014</i>	<i>2015-2024</i>
0-2	-	-	1
2-5	-	2	-
5-10	-	-	1

A harmadik táblázat az öt fiatalkorú női elkövetőre kiszabott szabadságvesztés mértékét szemlélteti, illetve azt, hogy mely esetekben függesztették fel próbaidőre a szabadságvesztés végrehajtását.

<i>Ítéletben kiszabott szabadságvesztés büntetés mértéke (év, hónap)</i>	<i>Végrehajtás felfüggesztése</i>		
	<i>Igen</i>	<i>Felfüggesztés mértéke</i>	<i>Nem</i>
<i>2 év – fiatalkorúak börtöne</i>	x	5 év	-
<i>2 év – fiatalkorúak börtöne</i>	x	5 év	-
<i>2 év, 4 hónap - fiatalkorúak börtöne</i>	-	-	x
<i>6 hónap – fiatalkorúak fogháza</i>	x	1 év	-
<i>5 év - fiatalkorúak börtöne</i>	-	-	x

IV. 3 A “különös testi-lelki állapot” értékelése

Egy másik fontos aspektus, hogy míg az újszülöttölés tényállása vélemezte, hogy az anyánál a szülés alatt, illetve után a szüléssel járó különleges testi-lelki állapot fennállt és ez a beszámítási képességet befolyásolni tudta, addig a tényállás megszünetetése utáni gyakorlatban ez a vélelem már nem áll fenn és a bíróság igazságügyi szakértő véleményére támaszkodik e kérdés megállapításának tekintetében.¹⁸ Mint ahogy arra már korábban kitértem, egy olyan bűncselekmény típusról beszélünk, amelynél mind az elkövetés, mind pedig az elkövetők személyes körülményei között sok hasonlóság, párhuzam figyelhető meg, ezáltal felvázolható egy jellegzetes séma/forgatókönyv, amely majdnem minden esetet jellemez. Felmerül a kérdés, hogy igazságos-e, hogy ugyanazért a cselekményért valaki 2 év börtönbüntetést kap, valaki pedig 10 év fegyházat? A tényállás megszünetetése óta elkövetett (általam vizsgált) esetek kapcsán elmondható, hogy a kiszabott büntetések az évek előrehaladtával egyre súlyosabbak. Így fordulhat elő, hogy az utóbbi években 10, 15, de még 16 év fegyházban letöltendő szabadságvesztésre is ítélték az újszülöttjeiket megölő nőket. Fiatalkorú elkövetők esetén ennyire nem drasztikus a változás, általánosságban 2-4/6 év szabadságvesztést szabnak ki rájuk, ám ezeket rendre próbaidőre felfüggesztik. Irreálisnak gondolom azt, hogy ugyanazért a bűncselekményért 2003 előtt még 2-8 év szabadságvesztést kap valaki, 2003-tól pedig 10-20 évet vagy életfogytig tartó szabadságvesztést. Nem az jelenti a problémát, hogy a büntetési tételt megemelték, hanem az, hogy mennyivel, hiszen nem 1-2 évről van szó, hanem a “rég” büntetési tétel maximumának több mint a duplájára

¹⁸ vö. Balázs Péter: A végletek bűvöletében - az újszülött megölésének büntetőjogi megítélése.
<https://szacikkadatbazis.hu/doc/8259498> (2024.09.11.)

emelkedéséről. Nem feltétlenül érték egyet azzal a kijelentéssel, miszerint a megemelt büntetési tétel, illetve a minősítésbeli változtatás preventív hatással bír, hiszen az elkövető anya általában jobban tart a környezete által kilátásba helyezett hátránytól, mint a “büntetőjogi büntetésétől”, nem ennek tudatában mérlegel tette elkövetése során, nincs a súlyosabb büntetésnek visszatartó ereje.

IV. 4 Előre kiterveltség megállapítása

Kérdés merülhet fel az előre kiterveltség megállapítása körében is, melynek minősítése kapcsán sokáig nem volt egyértelmű álláspont. Az előre kiterveltség kapcsán elmondható, hogy több kérdés, illetve álláspont merült fel tekintetben, hogy azt a tény, hogy a nők a terhesség eltitkolása érdekében nem járnak terhesgondozásra, illetve nem tesznek azért, hogy biztosítsák a gyermek érkezéséhez szükséges eszközöket (például, nem vásárolnak pelenkát, babaruhát, gyermekágyat, gyógyszereket stb.) Vannak, akik úgy vélik, hogy a fent említett cselekmények, illetve bizonyos cselekmények elmulasztása megalapozzák az előre kiterveltség megállapítását, hiszen abból, hogy a várandós nő nem készült a gyermek érkezésére egyértelműen az következik, hogy ő a gyermeket valamilyen módon el fogja tenni láb alól, így annak érkezésére már felesleges lenne készülnie. Cseres Judit “Eltékozolt újszülöttek” című könyvében a titokra kulcsfogalomként hivatkozik, mely mind a fogamzás, mind a terhesség, mind pedig az elkövetés során jelen van. Véleménye szerint a bűncselekmény eltitkolása nem elsődleges ok, hanem inkább másodlagos okozat.¹⁹ Cseres nézőpontjával tartalmilag megegyezik a Kúria 2013. számú büntető jogegységi határozata, mely III. bekezdésének 9. pontja kimondja, hogy: “Az a körülmény, hogy az elkövető titkolja a terhességét, nem tesz előkészületeket a szülésre, s nem vesz igénybe orvosi ellátást, gondozást sem, önmagában még nem alapozza meg a cselekmény előre kiterveltkénti minősítését.”²⁰

IV. 5 A beszámítási képesség kérdése

A beszámítási képesség fennállásának, illetve adott esetben hiányának vizsgálata jelen szabályozás szerint igazságügyi szakértő feladata. A Kúria 3/2013. számú BJE határozatában e témakörrel összefüggésben következőképpen fogalmaz: “Mindazonáltal az újszülöttnak a szülés tartama alatt vagy közvetlenül azt követően az anya általi megölése kapcsán – igazságügyi orvos- és pszichológus szakértő bevonásával – tisztázni szükséges, hogy az a különleges állapot, amely az újszülött világra hozatalával jár, befolyásolta-e, (s ha igen milyen mértékben) az elkövetőt a cselekményében. Ennek ugyanis a büntetés kiszabásánál jelentősége lehet, miként annak is, hogy a szülő nőt milyen ok vezette az ölésre. Így házasságon kívül szülő nő esetében figyelembe kell venni, hogy a magára hagyatottság érzése, a szűkebb környezet rosszallásától való félelem olyan motiváló tényező, amely számottevő enyhítő hatást jelenthet.”²¹ A Büntető Jogegységi Határozatból egyértelműen

¹⁹ vö. Dr. Cseres, 2000, 54.o.

²⁰ 3/2013. számú BJE határozat, <https://kuria-birosag.hu/hu/joghat/32013-szamu-bje-hatarozat>

²¹ 3/2013. számú BJE határozat, <https://kuria-birosag.hu/hu/joghat/32013-szamu-bje-hatarozat>

kitűnik, hogy a Kúria elismeri annak a szüléssel összefüggő különleges állapot létezésének relevanciáját melyet már a Csemegi-kódexben található gyermekölés tényállás megalkotásakor figyelembe vettek (ám fontos megjegyezni, hogy ennek az állapotnak a fennállása sem a Csemegi-kódexben található, sem pedig az 1998. évi LXXVII. törvény által beiktatott tényállásnak nem volt tényállási eleme). Az imént említett törvény által beiktatott tényállás értékelése során ennek az állapotnak a fennállását vélelmezték, erre utal az az Elvi Bírósági Határozat is, mely kimondja: „Az anya által az újszülött sérelmére néhány perccel a szülés után elkövetett emberölés értékelése során a szülő nő különleges testi és lelki állapotának részletes vizsgálata általában nem szükséges, az ilyen cselekményt "közvetlenül a szülés után elkövetettnek" kell tekinteni, és újszülött megölése büntetnének minősül [Btk. 166. §, 166/A. §, 24. §].”²² A külön tényállásban való szabályozás megszüntetésével ez a vélemény is megszűnt. Ez azt eredményezte, hogy a jelenlegi szabályozás szerint e állapot fennállásának megállapítása minden egyedi esetben külön vizsgálandó, melynek megállapítására igazságügyi orvos- és pszichológus szakértő jogosult, illetve kötelezett. Szintén vizsgálandó, hogy amennyiben ez a különleges testi-lelki állapot fennállt, az mennyiben befolyásolta az elkövető beszámítási képességének megállapítását, illetve mennyiben korlátozta az elkövetőt a bűncselekmény elkövetése során. Amennyiben megállapítást nyer, hogy az állapot fennállt és az valamilyen formában korlátozta az elkövetőt cselekménye során, az enyhítő körülményként értékelendő. Összevetve a “rég” Btk. szabályozásával megállapítható, hogy a különleges állapot fennállásának vélelmezésével párhuzamosan értelmezhetetlen volt annak külön enyhítő körülményként való értékelése.

²² EH 2001.390, <https://jogkodex.hu/doc/2675087>

V. Kriminológiai elemzés

V. 1 Az elkövető jellemzése

A törvényi szabályozás bemutatása után áttérek az újszülöttek megölésével kapcsolatos kriminológiai szempontú vizsgálatára.

Mint ahogy azt már az előbbieken említettem, az elkövető csak a szülő nő lehet, ennek okán érdemesnek tartom röviden kitérni az emberölést elkövető nők kriminológiai vizsgálatára. A nők által elkövetett emberöléseket kriminológiai, pszichológiai szempontból többféleképpen lehet csoportosítani, ezek közül Raskó Gabriella és Kránitz Mariann által megalkotott csoportosításokat emelném ki. Raskó Gabriella kriminológiai szempontok alapján felállított tipológiájának ismertetése a téma szempontjából kiemelkedően fontos, hiszen egy külön elkövetési típusként említi az újszülöttek megölését. A Raskó-féle felosztás a következőképpen néz ki:

- 1) Konfliktusos-emocionális és életközösségből eredő emberölés
- 2) Konfliktusos-emocionális, de nem életközösségből eredő emberölés
- 3) Kiterjesztett öngyilkosság
- 4) Terhes kötelezettségektől szabadulás céljából elkövetett emberölés
- 5) Nyereségvágyból elkövetett emberölés
- 6) Újszülöttek megölése
- 7) Egyéb²³

Hasonló logika alapján állította fel tipológiáját Kránitz Mariann, megjegyzésekkel kiegészítve a Raskó-féle felosztást. Kránitz a következő csoportosítást állította fel:

- 1) Újszülöttek sérelmére megvalósított emberölés
- 2) Családon belüli erőszak következményeként megvalósult emberölések
- 3) Szituatív emberölés
- 4) Nyereségvágyból elkövetett emberölés

Az említett két csoportosítás elemei közül kizárólag azzal a kettő kategóriával kívánok foglalkozni, amelyek újszülöttek sérelmére elkövetett emberölésével kapcsolatosak. Raskó az "Újszülöttek megölése" csoportot további két alkategóriára bontja. Egyikbe azok a leányanyák tartoznak, akik éretlenségük okán nem vagy csak nehezen tudják elfogadni anyai

²³ vö. Dr. Raskó Gabriella: A női bűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978. 361-391.o.

szerepüket, kifejezetten tartanak környezetük reakciójától, illetve anyagi gondokkal küzdenek. A másik csoport alanyai azok a férjezett, gyermekes anyák, akik nehéz szociális körülményeik, késői terhesség miatti szégyenérzet vagy megromlott házastársi viszony okán követik el a bűncselekményt. Kránitz ezeket a megállapításokat kiegészíti, mégpedig azzal, hogy a leányanyák esetében nem valódi ölési szándék következményeként értékeli a cselekményt, hanem annak okát inkább a szülés utáni beszűkült tudatállapot eredményeként látja. Ezzel ellentétben többgyermekes asszonyok tekintetében úgy véli, hogy előre átgondolt cselekményekről van szó, melyet az eljárás során védekezésépp irrelális indokok előadása, illetve az elkövetés módja is alátámaszt.²⁴ Az elkövetők életkora annyiban lehet releváns, hogy az illető fiatalkorú-e vagy sem, de az elkövetők bármely korosztályból kikerülhetnek, feltéve, hogy képesek még (vagy már) gyermeknemzésre. Az általam vizsgált 32 elkövetőből öt volt fiatalkorú, a többi pedig felnőtt korú volt, emellett a legfiatalabb elkövető az elkövetéskor 16, a legidősebb pedig 42 éves volt. A fiatalkorú elkövetők nők esetében jellemzően a sértett az első gyermekük volt. Kutatásom során vizsgált 5 fiatalkorú elkövető közül egynek volt már korábbi kapcsolatából gyermeke. A vizsgált 32 elkövetőből 8 asszony élt házasságban az elkövetés idején, mindegyikükről elmondható volt, hogy a sértett legalább a harmadik gyermekük. A vizsgált 21 hajadon nő (ez a kategória magában foglalja az öt fiatalkorút) közül 13 nőnek sem a sértett volt az első gyermeke. Érdekesség, hogy a 22 nő közül, akik már tettüket megelőzően is szültek gyermeket, a többi gyermekük tekintetében az anya szerepét érzelmileg és fizikailag is megfelelően ellátták. Az ügyekben beidézt tanúk sokszor számolnak be arról, hogy elkövetők milyen jó anyaként viselkednek a mindennapi életben, igyekeznek helyzetükhöz mértén mindent megadni gyermekeiknek. Ez alól értelemszerűen kivételt képez az az 5 eset, melyben nem az anya nevelte a gyermeket/gyermekeket, illetve azok az esetek, melyek során az anya a többi gyerekéhez való viszonyulásának említése nem történt meg. A kiskorú gyermekekről való gondoskodás enyhítő körülményként való értékelése értelemszerűen a bíróság megítélésétől függ.

Az elkövető jellemzése után szót kell ejteni a sértettéről is, ám megjegyezném, hogy az ő tulajdonságai és egészségi állapota nem játszanak szerepet a bűncselekmény elkövetésének eldöntésében. Ezt úgy értem, hogy az anya nem aszerint mérlegel, hogy a gyermek egészségesen születik-e vagy hogy melyik nemhez tartozik, ezek a döntése szempontjából irreleváns tények. Egy olyan esettel sem találkoztam (az általam vizsgált 34 eseten kívül sem), ahol az anya a gyermeket a neme miatt ölte volna meg (például, mert fiút szeretett volna, de lány lett), éppen emiatt nem szükséges azt vizsgálni, hogy a megölt csecsemők hány százaléka melyik nemhez tartozott. Szomorú a tény, miszerint az általam vizsgált összes esetben a gyermek egészségesen jött világra, még annak ellenére is, hogy a kismamák rendszerint nem jártak terhesgondozásra, illetve nem folytattak terhességük alatt olyan életmódot, ami a magzat egészséges fejlődése szempontjából elengedhetetlen lett volna. Ezalatt azt értem, hogy nem változtatták meg a mindennapi szokásaikat terhességükre tekintettel, ugyanúgy fogyasztottak alkoholt, dohányoztak, végeztek nehezebb fizikai, illetve az egészségükre káros hatással lévő munkát.

²⁴ vö. Kránitz Mariann: Az emberölést elkövető nők tipológiája. *Ügyészek lapja* 2005/2. 17-20.o.

V. 2 A bűncselekmény lefolyása, elkövetésének módja

Az emberölésről általánosságban elmondható, hogy erőszakkal elkövetett bűncselekmény, ezzel szemben az újszülöttölést inkább mulasztással, passzív magatartással valósítják meg. Természetesen előfordulnak olyan esetek, amelyeknél az anya aktív magatartásával vet véget az újszülött életének, ám mindezt annak érdekében teszi, hogy a gyermek ne sírjon, ezáltal ne tűnjön fel senkinek. Mulasztással történő elkövetés esetén az elkövető nem teszi meg azokat a lépéseket, amelyek szükségesek a csecsemő életben maradásához, a köldökszínórt nem vágja el, (illetve amennyiben el is vágja, elszakítja azt meglehetősen hanyag, szakszerűtlen módon teszi), magára hagyja, nem takarja be, nem látja el. Előfordult több olyan eset is, amikor az anya betakarta a gyermeket, viszont ezt úgy tette, hogy annak fejét is letakarta, ezáltal a gyermek megfulladt. Az újszülöttek halálát az esetek nagy részében ellátatlanság, kihűlés vagy fulladás okozza. Az aktív magatartással megvalósított újszülöttölés esetén a cselekmény a gyermek elhallgattatását szolgálja, ide tartozik az az esetkör is, amikor az anya magára hagyná a gyermeket, viszont az felsír, nyöszörögni kezd és ennek hatására bántalmazza az anya (földhöz vágja stb.).

A bűncselekmény lefolyása tekintetében elmondható, hogy amikor a nő érzi, hogy magzatvize elfolyt, fájásai jelentkeznek, már tudja, hogy szülni fog, viszont arról nem szól senkinek, illetve amennyiben fájdalmai miatt segítséget is kér, erős menstruációra vagy más betegsége hivatkozik. Fiatalkorú elkövetőknél, illetve azoknál, akik még nem hoztak világra gyermeket, és ebből fakadóan nem feltétlenül vannak tisztában a szülés lefolyásával, előfordul, hogy nem is tudják, hogy szülnek vagy szülni fognak, de az elkövetők nagyobb része ezzel tisztában van. Amikor a szülés beindul, keres egy olyan helyiséget, ahol egyedül lehet, illetve nem kelt feltűnést. Ez sok esetben a ház fürdőszobája, hálósobája, a kerti árnyékszék. Ritkábban ugyan, de előfordult olyan eset is, amelyben az vajúdó nő egy elhagyatott területre ment el (erdő, park kihalt része) a szülés lebonyolítása céljából. A nő olyan helyszínt keres, ahol nem fogja megzavarni senki és itt aránylag rövid idő alatt, problémamentesen ad életet gyermekének. A bűncselekmény minősítésének szempontjából nem lényeges, hogy az újszülött egészséges, illetve életképes-e, viszont érdekesség lehet, hogy az általam vizsgált esetekben jellemzően - amennyiben a boncolások, illetve szakértői vélemények alapján megállapítható volt - az áldozat egészségesen, életképesen jön világra. Mint arra már fentebb utaltam, az újszülöttek nemének arányát végképp irreleváns elemezni, hiszen úgy tűnik, hogy ez nem játszik szerepet az elkövető döntésében, sőt sok esetben a szülés után meg se nézik a gyermekek nemét.

Azokban az esetekben, amelynél a szülés olyan helyszínen zajlik le, ahol nagy az esélye, hogy a gyermek sírása elárulhatja a szülés bekövetkezésének tényét, ezáltal pedig az anyát, az elkövető igyekszik a gyermeket minél gyorsabban elhallgattatni, eltüntetni. Ezalatt azokat a helyszíneket értem, melyen adott esetben más is tartózkodik, illetve ahol okkal feltételezheti az elkövető, hogy oda bármikor bárki bejőhet (például több személy által lakott ingatlan, azon belül is a több személy által használt helyiségek, mint például a hálósoba, nappali, fürdőszoba stb.) A nő a szülés során/után pánikba esik, nem tudja mit tegyen, viszont abban biztos, hogy a titokhelyzetet fenn kell tartania, hogy a szülésről, illetve a csecsemő létezéséről senki sem tudhat, ezért el kell hallgattatnia, el kell tüntetnie azt. Maga a tény, hogy az újszülött

gyermek hangot ad ki, felsír, nyöszörög egy olyan helyzetet alakít ki, hogy az elkövetőnek nem elég fizikailag elrejtienie az újszülöttet, ahhoz, hogy azt ne lássák meg, hanem azt is meg kell akadályoznia, hogy meghallják a gyermek hangját. Itt jön szóba/ezzel magyarázható a fulladás általi halál, illetve az erőszakos elkövetés, hiszen ilyenkor az anyának aktív magatartásával kell elhallgattatnia az újszülöttet. Ez több módon történhet: a gyermek szájába töm valamit, úgy takarja be, hogy az ne kapjon levegőt, még rosszabb esetekben fizikailag bántalmazza a gyermeket. Alapvetően úgy gondolom, hogy - 1-2 esetet leszámítva - annak ellenére, hogy a nő olyan magatartást tanúsít, amelynek egyértelmű következménye lehet (és sok esetben lesz is) a csecsemő halála, a nő szándéka nem terjed ki feltétlenül a gyermek megölésére, inkább csak arra, hogy azt elhallgattassa, elrejtse.

Az újszülöttek halálát az általam vizsgált 34 esetből 15 esetben fulladás okozta (itt megjegyezném, hogy négy esetben a gyermek halála ne következett be, illetve három esetben nem derült ki a halál pontos oka, mert vagy nem találták meg a csecsemő holttestét vagy pedig a halál konkrét okát nem lehetett pontosan megállapítani). A sértett halálának bekövetkezését a többi esetben az ellátatlanság, kihűlés okozta, illetve előfordult erőszakos bántalmazás következtében bekövetkezett traumás sokk általi halál is. Az ellátatlanság, kihűlés vagy a keringés összeomlása, mint a halál bekövetkezésének okai szorosan összefüggnek egymással, ezek általában a mulasztással megvalósított elkövetéseknél jönnek szóba, mivel ezeknél az eseteknél a nők a gyermeket nem látják el, nem biztosítják azokat a feltételeket, melyek szükségesek lennének ahhoz, hogy a gyermek életben tudjon maradni, hiszen értelemszerűen az újszülött gyermek képtelen magát bármilyen formában ellátni, életben tartani. Visszatérő jellemző, hogy ameddig a gyermek nem sír fel, nem kezd el hangot kiadni nem bántalmazták. Példának hozható az az eset, amikor az elkövető a gyermeket az udvari árnyékszékre szülte, otthagya, majd később visszament megnézni, hogy él-e. A gyermek még élt, így kiemelte, belerakta egy zsákba és egy bokor aljába akarta rejtetni, ám amikor meghallotta, hogy a gyermek felsír a zsákot egy kemény tárgyhoz vágta. Szakértői vizsgálat alapján később kiderült, hogy a gyermek halált nem a bántalmazás, hanem az ellátatlanságból fakadó légzési, illetve keringési elégtelenség okozta, viszont megállapították, hogy a bántalmazás önmagában is volt akkora erejű volt, hogy képes lett volna a gyermek halálát okozni.²⁵ Kertes házban való elkövetés esetén érdekes jelenség a kerti árnyékszékekben való szülés. Ezekben az esetekben a gyermeket az emésztőgödörbe szülik vagy beledobják, majd otthagyják a fekáliába megfulladni, esetleg bele is nyomják valamilyen eszközzel abba. Amennyiben az elkövető (panel)lakásban él, visszatérő jelenség a csecsemő testének a közös hulladékgyűjtőben való elhelyezése, ahol általában egy a kukákban kutató hajléktalan találja meg azt, majd értesíti a hatóságokat. Azokban az esetekben, amikor a gyermek testét a szabadban helyezik el (általában valamibe törölközőbe, ágyneműbe, zacskóba stb. takarva) arra járó személyek fedezik fel, egy esetben pedig az is előfordult, hogy a családi ingatlan kertjének bokros részébe elhelyezett, a gyermek holttestét tartalmazó zacskót a család kutyája szagolta ki.

Ahogy azt már említettem az elkövetőt általában a szülés utáni állapota leplezi le, ennek hatására derül fény az bűncselekményre. A tény, hogy a nők nagy részének orvosi

²⁵ B.191/2008/45

beavatkozásra van szüksége a szülés után, alátámasztja azt az állítást, miszerint az anya egyedül, nem feltétlenül higiénikus körülmények között, szakszerű vagy egyáltalán bármilyen segítség nélkül véghez vitt szülése során nem csak a gyermek, de a saját életét is potenciálisan veszélyezteti. Jellemzően akkor kezdik el keresni a gyereket, amikor fény derül arra a nő egészségügyi állapotából, hogy szült. Ritkábbak azok az esetek, amelyeknél a holttestet találják meg először, és csak utána kezdik el keresni az elkövetőt. Amikor a nőt kérdőre vonják, általában tagadja a szülés tényét, vetélésre vagy egyéb dologra hivatkozik, viszont amikor orvosok szembesítik vele, hogy tudják, hogy szült, általában beismeri tettét, ám a gyermek holttestének hollétéről nem mindig vall még ilyenkor se.

Érdekességgént említeném azt az esetet, amelyben az elkövetés 1998-ban valósult meg, amikor a szülés után a gyermek szemetesbe dobott holttestét egy, a szemetesek környékén gyűjtögető személy fedezte fel, ám mivel az ismeretlen tettes kilértét a rendőrség akkoriban nem tudta megállapítani, az eljárást 1999-ben megszüntették. 16 évvel később derült fény az elkövető személyére, amikor 2015-ben a rendőrség újra elkezdte vizsgálni az ügyet. Az elkövetéskor még kiskorú lány időközben már többgyermekes anya lett, aki többi gyermekét példásan nevelte, és az elkövetés óta eltelt években büntetve sem volt. További érdekesség az esettel kapcsolatban, hogy az elkövető a bűncselekményt 1998. szeptemberében követte el, így még éppen nem a privilegizált törvényi tényállás szerint vonták felelősségre, hiszen az csak 1999. március elsején lépett hatályba.²⁶

V. 3 Az elkövető környezetének szerepe

Ahhoz, hogy egy teljes képet tudjunk felállítani a bűncselekmény elkövetőiről, illetve az általuk meghozott tragikus döntés mögött álló élethelyzetre, érdemes lehet kitekintést tenni a közvetlen környezetére. Kijelenthetem, hogy az általam vizsgált összes esetben az elkövető hivatkozott vallomása során arra, hogy környezete - még ha közvetetten is - de nagyban befolyásolta a bűncselekmény elkövetésével kapcsolatban. A közvetlen környezet alatt értem a szűkebb családot, azokat a személyeket, akikkel az elkövető terhessége alatt együtt élt, esetleg szorosabbb kapcsolatot ápolt, szomszédokat, kiskorú elkövető esetén iskolatársakat, tanárokat, a dolgozó nőknél pedig azokat a személyeket, akikkel közvetlenül kapcsolatban állt munkavégzése során. Külön vizsgálándó a gyermek apjának szerepe, de erről a későbbiekben teszek említést. A terhesség tényének felismerése kapcsán elmondható, hogy a fent felsorolt személyek az esetek többségében azt állították, hogy nem realizálták, hogy az elkövető terhességét, annak ellenére sem, hogy annak egyértelműen látható jelei (rosszullét, hízás stb.) a nőnél jelentkeztek. Azokban az esetekben, amikor valamilyen okból kifolyólag a nőt a közvetlen környezetében élő személyek valamelyike kérdőre vonta terhessége kapcsán, a nő hevesen tagadott, háritott, jellemzően más betegsége vagy hízásra hivatkozott. Ezt a nemleges választ, illetve a nő magyarázatát elfogadták, nem kérdőjelezték meg, még abban az esetben sem, amikor sejtették vagy tudták, hogy az hazugság. Más a helyzet azokkal a személyekkel, akik az nővel egy háztartásban éltek, hiszen ők egy más szemszögből, sokkal közelebbről kísérték figyelemmel a nő mindennapjait. Ezért is nehéz elképzelni, hogy

²⁶ Fk.31/2016/17

fordulhatott elő, hogy az elkövető szüleinek, nagyszüleinek, testvéreinek - vallomásaik alapján - fel sem tűnt, hogy a nő terhes. Amennyiben fel is tűnt nekik a terhesség ténye, nem különösebben foglalkoztak a dologgal. A kutatott esetek alapján elmondható, hogy a fiatalkorú elkövetők esetében elmondható, hogy az édesanyák az esetek nagy részében tudtak arról, hogy lányuk szexuális életet élt, viszont a teherbe eséstől nem túlzottan aggódtak, hiszen elmondásuk szerint ők - bármennyire felületesen is - felhívták a fiatalok figyelmét arra, hogy védekezzenek, és ezzel ők "elintéztnek" gondolták a kérdést. Felmerül mégis, hogy egy édesanya, aki már maga is volt terhes, illetve szült (akár többször is), miért nem ismerte fel a "jeleket", illetve amennyiben sejtette, hogy lányánál fennállt a terhesség esélye miért nem vitte el nőgyógyászhoz vagy csináltatott vele terhességi tesztet. Úgy gondolom, hogy azokban az esetekben, amikor az elkövető kiskorú még nagyobb hangsúlyt lenne szükség helyezni az ő közvetlen környezetében álló felnőttekre, hiszen bármennyire is gondolja magát önállóan egy tinédzser, attól még bármilyen szempontból nézzük ő egy gyermek, akinek egy potenciális terhesség fennállása esetén igenis szüksége van felnőtt személy segítségére.

Ám nem csak ebből a szemszögből lehet érdekes megvizsgálni a környezet szerepét, hiszen egy másik kontextusban is felmerülhet a felelősség. Felvetődik a kérdés, hogy a nő miért dönt úgy, hogy titkolni fogja terhességét. A vizsgált esetek közül nem egyben fordult elő, hogy a nő közvetlen környezetéből valaki negatív következményt helyezett kilátásba arra az esetre, ha a nő teherbe esne. Ez történt abban a konkrét esetben is, amikor egy családanya a bűncselekmény elkövetésének beismerése során a nyomozóknak elmondta, hogy az élettársa többször közölte vele, hogy nem szeretne már több gyermeket, emiatt rettenetesen félt, a terhességének tényét előle ezért titkolta el.²⁷ Amennyiben a környezet nem is nyilvánítja ki nyíltan aényt, hogy nem kívánja az elkövető terhességét, hallgatásából, hozzáállásából a nő okkal következtethet arra, hogy őt terhessége okán valamiféle negatív következmény fogja érni. Ilyen következmény lehet, hogy a párja el fogja hagyni, el fogják zavarni otthonából, verbális vagy akár fizikai bántalmazást kell majd elszenvednie, a szomszédok, ismerősök el fogják ítélni, a gyermeke felneveléséhez sem emocionális, sem anyagi segítséget nem fog kapni. A fiatalkorúak elkövetőkben reális félelemként fogalmazódhatott meg az iskolai tanulmányok félbeszakadása, a szülők haragjától való félelem. Azokban az esetekben, amikor a nő alkalmi partnertől esik teherbe, megjelenik a megbélyegzéstől való félelem, a szégyen, illetve a gyermek egyedülálló anyaként való felnevelésének lehetősége (bár úgy gondolom, hogy ennek a többi esetben is van relevanciája, de erre majd a későbbiekben kitérek). A terhesség titkolása során a nő úgy érzi, hogy a környezete elfordult tőle, hogy egyedül van hagyva a problémáival, magára van utalva, támogatásért, segítségért nincs kihez fordulnia, helyzete kilátástalan. Így érzett az a nő is, kit gyermeke megszületése után a gyerek apja elhagyott, miközben az őt, illetve édesanyját gyermekkorától bántalmazó, alkoholproblémákkal küzdő édesapja viselkedése, felhalmozott tartozásai miatt a környezete rendre megalázta. Jellemző az elkövetőkre az is, hogy baráti kapcsolataik nemigen vannak, több esetben a szülőkkel, egyéb rokonokkal sem felhőtlen a viszonyuk.

A társadalom ítélete kapcsán Cseres Judit így fogalmaz: "A titok megtartja eredeti jelentését, melyben a társadalmi kontroll által tilalmasnak, illetlennek ítélt eseményekről szó ugyan nem

²⁷ B.1286/2017/13

eshet, de az események rejtve mégis megtörténnek. Minden esetben azonban valamilyen egyéni többlettel bővül, súlyosbodik is egyszersmind a titok. A családanyák esetében a társadalmi kontroll nemhogy tilalmasnak minősítené a nemi életet, azt a köznyelv egyenesen 'házastársi kötelezettségként' említi. Viszont ugyanez a társadalmi kontroll elítéli az erőn felüli gyermekvállalást és ezt azt ítéletet változatos módszerekkel az érintettek tudomására is hozza. A családanya így módon nemi életre kötelezett, de teherbe esnie nem szabad. Többségük számára a férj is nyomatékosan, fenyegetésekkel hitelesítve fogalmazza meg ezt a feladatot, viszont a teljesítési kockázatot már egyedül az asszony viseli. Lányok esetében viszonylag egyszerű a hagyományos titokképlet, a társadalmi kontroll még mindig elítéli a házasságkötés előtti nemi életet [...] A lányok, mint a társadalmi kontroll által célba vett csoport számára ma már nem a szüzesség elvesztése a kritikus mozzanat (ahogy erről számos nemzetközi kutatás adatai is tudósítanak), hanem a párkapcsolat elvesztése, szexuális vonzerejük fogyatékosága miatt éreznek félelmet, s ezzel zsarolhatók is. A lányok tehát a kapcsolat megteremtése, fenntartása reményében válnak igyekvő és engedelmes nemi partnerré, teherbe esniük azonban ugyancsak nem szabad.”²⁸ Úgy gondolom, hogy amennyiben a későbbi elkövető tudná, hogy környezete elfogadó módon fog reagálni terhességére és támogatás fog kapni a gyermek születése után is, kisebb lenne az esélye, hogy olyan kilátástalannak ítélje meg a helyzetét, amelyben a terhessége titkolása és a csecsemője megőlése tűnik számára az egyetlen lehetséges választásnak.

Amikor az újszülöttet megölő édesanya felelősségének kérdése felmerül akár bírósági eljárások során, akár a médiában nagyon kevés szó esik a sértett gyermek apjának szerepéről, pedig az ő szerepének vizsgálata is elengedhetetlen ahhoz, hogy megértsük a folyamatot, amely az újszülött megöléséhez vezet. A bűncselekmény közvetlen elkövetésében az apa jellemzően nem vesz részt, bár az ellenkezőjére is találunk példát. Az általam vizsgált egyik esetben az apa is bántalmazta a gyermeket, egy másik esetben pedig a mentő kiérkezéséig passzív magatartást tanúsított, annak ellenére, hogy a diszpécser nyomatékosan közölte vele, hogy mit tegyen a gyermek ellátása érdekében. Egy harmadik esetben az apa terhes nőt bántalmazta annak beleegyezésével, annak érdekében, hogy elvetéljen. A tényleges ölési cselekménynél azonban már nem volt jelent, a terhes lány bántalmazása pedig nem játszott közre az újszülött halálának bekövetkezésében. A legtöbb esetben ilyen típusú részvételt sem tapasztalunk, azonban a vallomásokból mégis egyértelműen kiderül, hogy a gyerek apjának komoly szerepe van a helyzet kialakulásában még akkor is ha nem tud (vagy nem akar tudomást venni) a terhesség tényéről. Egy általam vizsgált esetben miután az apa rányitott a lányra, aki éppen az újszülöttet próbálta elrejtteni előle, utasította az édesanyát, hogy ölje meg a gyereket (akinek a bántalmazásában utána ő is részt vett), és amikor a lány visszaszólt neki, hogy “ebben neked is részed volt” nemes egyszerűséggel arcon ütötte őt.²⁹ Ez volt az általam vizsgált esetek közül az egyetlen, amelynél az anya felvetette a gyermek apjának felelősségét is. Az anya azt érzi, hogy a gyermek felnevelésének, a róla való gondoskodásnak a terhe teljes mértékben rá hárul, a környezete ezt “éreztetni” vele. Az előbb említett esetben a gyermek apja többször is közölte az a lánnyal (többek között akkor is amikor felmerült nála a terhesség gyanúja), hogy amennyiben teherbe esik, ő véget fog vetni a kapcsolatuknak, el fogja hagyni.

²⁸ Dr. Cseres, 2000, 111.o.

²⁹ Fk.73/2008/116

Ez a hozzáállás azt feltételezi, hogy a férfi úgy állt a terhességhez, mintha az csak a nő múlta, ő tehetne együl arról, hogy teherbe esett, az ő "hibája" lenne. Lehet más szituáció állt volna elő és nem került volna sor az emberölésre, amennyiben a nő partnere támogatón állt volna a terhességhez, illetve a megfogant gyermekéhez. Az említett esetben lány egyértelműen kijelentette, hogy attól tartott, hogy a párja el fogja hagyni, amit ő mindenáron el akart kerülni, előle akarta elrejtteni az egész terhességet, illetve a szülés után a gyermeket. Ebben az ügyben a férfit is elítélték, hiszen ő is bántalmazta a gyermeket, ám azokban az esetekben, amikor a férfi cselekedete megreked a verbális bántalmazás, abúzus fázisában, az a tettlegességi nem fajult, nem vonták felelősségre, de még csak kérdőre sem, hogy az elkövetés, illetve az azt megelőző 9 hónapban miért nem figyelt fel a terhességre utaló jelekre. Nehéz ugyanis elképzelni, hogy ha még a mindennapi teendők során nem is, de a nemi élet gyakorlása során nem tűnt fel a férfinak a nő terhessége. Férfiak többsége tanúvallomása során (már amennyiben tettek vallomást) azt vallotta, hogy ő nem tudott semmiről, a nyomozóktól, rendőröktől tudta meg, hogy a felesége terhes volt, azt nem is sejtette (annak ellenére, hogy az esetek többségében védekezés nélkül létesítettek nemi aktust). Tudomásom van egy olyan esetről is, amelynél a többgyerekes anyát élettársa verbálisan és fizikailag is bántalmazta, többszörösen is tudtára adta, hogy több közös gyermeket ő már nem akar, a nőt terhessége alatt (melyről nem volt tudomása) többször elűzte otthonról, így került sor arra, hogy a nőnél a szülés a januári hidegben a szabad ég alatt zajlott le.

VI. A társadalom felelőssége és a megelőzés lehetőségei

Kutatásom kezdetén döbbsentem rá, hogy mennyivel sűrűbben követnek el újszülöttölést az anyák, mint azt gondoltam volna. Amióta tüzetesebben foglalkozok ezzel a témakörrel napi szinten kerültek elélem aktuális vagy a közelmúltban megtörtént esetek, jelenleg tudomásom szerint szülővárosomban is zajlik egy ilyen ügy, ahol egy 15 éves lány a feltételezett elkövető. Véleményem szerint túl sok ilyen eset történik ahhoz képest, hogy mennyi lehetőség lenne a megelőzésre napjainkban akár a nem kívánt terhesség elleni védekezés tekintetében, akár a már megszületett gyermek jövőbeli sorsát nézve. Az általam vizsgált esetek elemzése során megdöbbsentő, hogy ez esetek jelentős többségében milyen egyszerűen el lehetett volna kerülni a tragédia bekövetkezését. Akárhányszor történik egy ilyen eset, az ember elolvassa az erről szóló cikkeket a különböző médiaportálokon, meghallgatja a hírekben, elszörnyülködik és lapoz tovább, esetleg felmerül benne, hogy valaki hogy tehet ilyet és miért “csak” akkora mértékű büntetést kap érte amekkorát. Úgy gondolom, hogy ez egy társadalmi probléma, amivel jelenleg kevesen foglalkoznak, ám amiről rettentő fontos lenne beszélni. Úgy gondolom, hogy egy jól működő büntetőjogi szabályozás természetesen indokolt, viszont ahelyett, hogy az egyre szigorúbb büntetésre koncentrálunk, fókuszálhatnánk inkább a prevencióra, a megelőzésre, hiszen amikor már a büntetőjogi felelősségrevonásra kerül a sor a gyermek élete már odaveszett és az anya jövője, lelki világa is potenciálisan romokban van (ha már csak az vesszük figyelembe, hogy hosszú éveket kell majd rácsok mögött töltenie). Amennyiben segíteni tudunk ezeknek a krízisben lévő nőknek, edukálni, tájékoztatni tudjuk őket arról, hogy igenis van más, sokkal jobb megoldás a helyzetükre meg tudjuk előzni azt, hogy a nő elkövesse a cselekményt és ezáltal az újszülött és az anya életét is meg tudjuk menteni.

A lehetséges megoldások körét logikailag két kategóriába sorolom. Az első kategóriába azok a lehetőségek tartoznak, amelyek akkor merülnek fel, amikor a gyermek még nem fogant meg, például a fogamzásgátló eszközök, edukáció a nemi élettel kapcsolatban, tájékoztatás a lehetséges támogatásokról, illetve a társadalmi megítélés megváltoztatása, a nőknek járó anyagi és emocionális támogatás növelése. A különböző fogamzásgátló eszközök (óvszer, fogamzásgátló tabletta, tapasz, spirál stb.) kapcsán elmondható, hogy igen népszerűek, viszont közel sem elérhetőek mindenki számára. Hormonális fogamzásgátló tapasz, tabletta, illetve spirál esetén a nőgyógyászati vizsgálat elkerülhetetlen, ám az óvszer beszerzése ennél egyszerűbb, hiszen ezek már majdnem minden drogériába, vegyesbolt, illetve nagyobb üzletek polcain megtalálhatóak. Elmondható sajnós, hogy az árak az utóbbi években igen megemelkedtek, állami támogatást - tudtommal - nem lehet igénybe venni a különböző fogamzásgátló gyógyszerek vásárlása esetén. Ez eredményezheti azt, hogy rosszabb anyagi körülmények között élő nők nem feltétlenül tudják megengedni maguknak ezek használatát. Felmerülhet az ilyen jellegű fogamzást megelőző készítmények ingyenessé tétele, mely lépést bizonyos országok már megléptek és amely által azok is hozzáférhetnének ezekhez, akiknek nincs elég anyagi fedezete arra, hogy ezeket megvásárolja. A kutatásom során több olyan esettel is találkoztam, ahogy a felek nem szerettek volna gyermeket vállalni, viszont ennek ellenére sem védekeztek semmilyen formában a váratlan terhesség bekövetkezése ellen. Itt

merül fel az edukáció, a tájékoztatás, mely véleményem szerint talán az egyik legfontosabb prevenciós eszköz. Itt nem kizárólag a szexuális felvilágosításra gondolok, hanem véleményem szerint ugyanilyen fontos lenne a családon belüli erőszakról, kapcsolaton belüli bántalmazásról, azok jeleiről, felismeréséről, az azokból való kiszakadás/kilépés? lehetőségéről, ugyanis úgy gondolom, hogy ezek is szorosan összefügghetnek az újszülöttséggel. Gondolok itt például arra az esetre, amelyben az újszülött gyermek biológiai apja, egyben az őt megszülő anya biológiai apja is volt (hozzátennem, hogy a szóban forgó nőnek már volt egy idősebb gyermeke is az apjától), ebben az esetben alappal következtethetünk arra, hogy az a nő egy egyértelműen diszfunkcionálisan működő család része, illetve családon belüli szexuális abúzus áldozata. Párkapcsolatban élő nők esetében is felmerülhet a bántalmazás, akár lelki, akár fizikai formában, itt gondolok azokra az esetekre, amelyekben a férfi agresszív viselkedése vagy éppen a teherbeesés esetén a kapcsolatot végleges megszakításával való fenyegetőzése eredményezi azt, hogy a nő a terhességét nem meri elmondani párjának, azt titkolni kényszerül. Sok esetben - nem csak ennél a bűncselekménynél - a nők félnek kilépni az ilyen bántalmazó élethelyzetekből vagy akár fel sem ismerik azt, hogy ők egy abuzív környezetben élnek. Ami a szexuális felvilágosítást illeti, az iskolák nagy része egyáltalán nem foglalkozik a témakörrel (saját tapasztalatból elmondhatom, hogy én sem kaptam iskolai keretek között semmi ilyen jellegű "oktatást", információt). A szülők sok esetben, pedig az iskoláktól várják ezt a felvilágosító tevékenységet, hiszen vagyuk is tabuként kezelik a témát vagy egyszerűbbnek találják, ha nem nekik kell gyermekük szexuális felvilágosításával foglalkozniuk. Úgy gondolom, hogy amennyiben a szexuális felvilágosítás jól struktúráltan működne, a fiatalok több információt kapnának a nem kívánt terhességek elleni védekezésről, nem kezelnék tabuként a szexualitás témakörét, esetleg megfontoltabban létesítenének nemi aktust egymással.

A második kategóriába pedig arra az esetre való megoldások tartoznak, amikor a gyermek már megfogant. Ide tartozik többek között abortusz lehetősége, az örökbefogadás, az újszülöttmentő inkubátorokba közvetlen környezeten kívülről érkező segítség. Fontos megemlíteni az abortusz kapcsán az elérhetőség, illetve a tájékoztatás kérdését, hiszen nem elég, hogy alapvetően a terhességmegszakító műtéthez nem lehet minden esetben térítésmentesen hozzáférni (bizonyos esetekben igen, illetve kedvezményt is kaphatnak az arra jogosultak) és természetesen nem egyszer fordul elő, hogy szorult anyagi helyzetben élő nők nem tudják kifizetni ezeket az összegeket, hiszen azért alapvetően nem olcsó a procedura. Az általam kutatott esetekben között is akadt olyan, ahol a várandós nőnek nem volt fölösleges 8-9 ezer forintja ahhoz, hogy ki tudja fizetni az abortuszt. Nyilvánvalóan ez nem egy mai eset, hiszen jelenleg körülbelül 45 ezer forinttal kell számolnia annak, aki át szeretne esni a műtéten. A vizsgált elkövető nők közül ötnek volt már a sértettel való terhességét megelőzően legalább egy abortusza. Mindemellet az abortusz lehetőségével élő nők társadalmi megítélése finoman szólva sem teljesen pozitív, így a szegény, a társadalom ítéletétől való félelem szintén visszatartó erő lehet a nők számára. Az újszülöttmentő inkubátorokról is szót kell ejteni, hiszen azt gondolom, hogy egy ez igen jó megoldás lehetne, azoknak az anyáknak, akik megszülik ugyan gyermeküket, viszont azt nem kívánják felnevelni. Jelenleg 38 ilyen inkubátor működik Magyarországon, különböző települések kórházaiban, anonim módon, ami azt jelenti, hogy bárki bármikor név nélkül beteheti

gyermekét az inkubátorba, ami jelez az ápolóknak, illetve orvosoknak, így a gyermek megfelelő egészségügyi ellátásban tud részesülni. A probléma sajnos nyilvánvaló: nem minden nő tud eljutni az inkubátorokhoz azok a személyek segítségével és tudta nélkül, akik elől a terhességet titkolta, illetve úgy, hogy az utat az ellátatlan gyermek feltétlenül túlélje (ez a probléma főként a vidéki kisebb településeken lakó nők esetében merül fel, akik meglehetősen komplikáltan, csak hosszas erőfeszítéssel tudnak csak eljutni egy inkubátorig). Sajnos azt is meg kell említeni, hogy sokan még az inkubátorok létezéséről sem tudnak, így ez a megoldás még akkor sem merül fel számukra, opcióként, amikor meglenne a lehetőségük arra, hogy eljuttassák az újszülöttet egy inkubátorig. Végül de nem utolsósorban szólnék a környezetben kívülről jövő segítség igénybevételéről. Itt alapvetően arra a helyzetre gondolok, amikor az anya a közvetlen környezetéből kiszakadva, azon kívül álló személyektől, intézményektől kér segítséget. A legjobb példa erre a megoldási formára véleményem szerint az 1995 óta működő Bölcső Alapítvány, amely egy a csecsemőgyilkosságok megelőzése érdekében létrejött alapítvány, melynek célja a krízishelyzetben lévő anyáknak a megsegítése, támogatása. Az alapítvány létrehozott két átmeneti anyaothont is, ahol a nők a környezetüktől elszeparáltan, titokban tölthetik terhességük hónapjait.³⁰

Nem utolsósorban meg kell említeni a mai társadalom hozzáállását a gyermekük nevelését egyedül vállaló anyákhoz. Úgy gondolom, hogy annak ellenére, hogy manapság már a társadalom nagyobb része nem talál semmi kivetnivalót egy egyedülálló anyán, még mindig vannak olyan társadalmi rétegekhez tartozó csoportok, melyek tradicionális értékrendet képviselnek, melynek középpontjában a család, illetve a házasság szentsége áll és melyek szerint a nő társadalmi szerepe a gyermekek megszületésére, felnevelésére, a háztartás körüli munkák elvégzésére korlátozódik. Az egyedülálló anyák, a gyermektelen, hajadon nők megítélése egy ilyen értékrenddel, gondolkodásmóddal rendelkező mikroközösségekben nem mondható feltétlenül pozitívnak. Pusztán az a tény, hogy a társadalom jelentős részének megvetésétől egy egyedülálló anyának nem feltétlenül kell tartania, ettől függetlenül benne a szegényérzet vagy egyéb ezzel az állapottal kapcsolatos negatív érzelmek ugyanúgy kialakulhatnak.

Megemlítendő, hogy a társadalompolitika, hogy kezeli a fent említett eseteket. Alapvetően a jelenlegi álláspont szerint a család, a gyermeknemzés fontossága kerül előtérbe, minél több gyermeket nevel az adott személy vagy család, annál nagyobb anyagi kedvezményben részesül, gondolok itt például a gyermekek számától függő adókedvezményre. A családok támogatását a mindenkori kormány kiemelt feladatoként tekinti, ám a valóság sajnos az, hogy a konkrét anyagi támogatások nem akkora mértékűek, hogy azok tényleges segítségére tudjanak lenni a gyermekeiket nevelők számára, hiszen a családi pótlék összege 2009 óta változatlan, ezzel szemben az árak, a gyermekek felnevelésének költségei rohamosan növekszenek. A családi pótlék kapcsán megemlítendő, hogy az összeg többek közt a gyermekek számától, illetve attól függ, hogy azok családban vagy egyedülálló szülők gyermekeként nevelkednek, ám véleményem szerint az összeg, amennyivel az egyedülálló szülők gyermeke számára megállapított - a családokban nevelkedő gyermekek esetéhez képest - megemelt pótlék sem feltétlenül korrigálja a bevételek közti potenciális

³⁰ <http://bolcsso.hu/>

egyenlőtlenséget. Eltekintve a materiális szempontoktól érdemes szót ejteni az egyéb, a gyermekvállalást támogató, azt befolyásoló szempontokat. Ide sorolnám a biztonságos egészségügyi ellátás elérhetőségét, a védőnői ellátórendszer, a családsegítő, szociális intézmények hatékonyságát.

VII. Összegzés, konklúzió

Mint ahogy azt már a bevezetésben említettem kutatásom során arra a kérdésre kerestem a választ, hogy célravezetőbb-e külön tényállásban szabályozni az újszülöttölést vagy helytállóbb-e a jelenlegi megoldás, miszerint az újszülöttölés az emberölés egyik minősített eseteként értékelendő. Rengeteg esetet olvastam, mely során rádöbbsentem arra, hogy mennyi esetben milyen könnyen elkerülhető lett volna a tragédia. Az újszülöttölések bekövetkezésének megelőzéséhez ugyanis ellenben más bűncselekmény típusokkal nincs szükség semmiféle modern technikai eszközre, lehallgatásokra, illetve egyéb bűncselekmények leleplezésére használatos hatósági eszközökre, hanem sokkal inkább empátiára, támogatásra, rengeteg odafigyelésre. Amennyiben ezek a nők megkapták volna azt a segítséget, lelki, esetleg anyagi támogatást, amit más nőknek minden további nélkül megad a környezetük úgy nem lett volna szükségük arra, hogy eltitkolják terhességüket és megöljék az újszülöttet. Döntésük bármennyire is elkeserítő és érthetetlen, mégis valamennyire előrelátható. Az esetek vizsgálata, illetve a szakirodalom olvasása közben fogalmazódott meg bennem a gondolat, miszerint valamely büntetőjogi szabályozás helyénvalósága mellett való voksom egyértelmű letétele helyett, sokkal inkább a társadalmi felelősség kérdésére lenne célszerű helyezni a hangsúlyt, ennek függvényében lenne érdemes vizsgálni az adott szabályozást. Ennek okán döntöttem úgy, hogy felhagyok a kutatásomban eredetileg felvetett kérdésre való válasz keresésével és ahelyett, hogy bármelyik szabályozási forma helyessége vagy helytelensége mellett foglaltam volna egyértelmű állást, inkább arra törekedtem, hogy az aktuális szabályozás mellett felvetődő társadalmi felelősség fontosságára rávilágítsak. Adott a jelenlegi szabályozás, mely súlyos jogkövetkezményt helyez kilátásba az újszülöttjüket megölő nők számára. Azok az élethelyzetek esetében, amelyeket a jog nehezen tud értelmezni, illetve szabályozni a társadalom egészére hárul a felelősség, a tekintetben, hogy azt az élethelyzet a lehető legmegfelelőbbben kezelje. Meglátásom szerint a szigorú szabályozás csak is abban az esetben lehet igazságos, ha a társadalom mindent megtesz annak érdekében, hogy egy olyan környezetet hozzon létre, melyben nem a bűncselekmény elkövetése merül fel elsődleges opcióként, ezáltal az elkövetés megelőzését szolgálja. Jelen cselekmény kapcsán a cél egy olyan légkör megteremtése, melyben a krízisterhes nő mer segítségért fordulni és melyben a segélykiáltása a társadalomban nem megvetést, ítélezést vált ki, hanem igényt arra, hogy a nő megkapja a számára szükséges támogatást, melyben a környezete - legyen az szakember vagy civil személy - ténylegesen figyel nem csak a fizikai, hanem a mentális egészségére egyaránt. Egy ilyen jól funkcionáló rendszerben a leendő anya megkapja a korrekt felvilágosítást a nem kívánt terhesség elleni védekezésről, tájékoztatást kap arról, hogy a már fennálló terhesség esetén a gyermek sorsáról való döntése során milyen opciók közül választhat. Kiemelém, hogy ezeknek opciónak, illetve eszközöknek elérhetőnek kellene lennie a nő számára, függetlenül társadalmi, anyagi helyzetétől. Úgy gondolom, hogy amennyiben ezek a feltételek nem valósulnak meg és a krízisterhes nő nem tud hozzáférni ahhoz a támogatáshoz, azokhoz az eszközökhöz, melyekre szüksége lenne annak érdekében, hogy terhességét titkolni, a bűncselekményt elkövetni ne kényszerüljön, segítség kérésére tőle

a társadalom elfordul, hallgat, őt megveti, felette ítélik nem helyénvaló a cselekményét emberölés akár többszörösen minősülő eseteként értékelni.

VIII. Hivatkozások

VIII. 1 Felhasznált irodalom

- Angyal Pál: Az emberi élet elleni bűncselekmények és a párviadal. Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomda Rt., 1928.
- Balázs Péter: A végletek bővületében - az újszülött megölésének büntetőjogi megítélése. Magyar Jog 2019/1, 1-11.o.
- Dr. Cseres Judit: Eltékozolt újszülöttek: Az újszülöttölést elkövető nők helyzetének kriminológiai elemzése. Budapest, BM Kiadó, 2000.
- Dr. Raskó Gabriella: A női bűnözés. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978.
- Kovács Gyula: Az újszülött megölésének hatályon kívül helyezése, avagy a ló túlsó oldalára történő átesés tipikus esete. Collega 2004/1. szám. 15–22. o.
- Kránitz Mariann: Az emberölést elkövető nők tipológiája. Ügyészek lapja 2005/2.

VIII. 2 Internetes hivatkozások

- Dr. Kovács Gyula: Az újszülött sérelmére elkövetett emberölés - Jogtörténeti visszatekintés.
https://real.mtak.hu/125767/1/kovacs_gyula__ujszulott_serelmere_elkovetett_emberol_es-Jogtorteneti_forum.pdf (2024.10.05.)
- Dr. Kónya István: Gyermekölések a bírósági ítélkezési gyakorlatban. https://kuria-birosag.hu/sites/default/files/sajto/gyermekolesek_honlapra_1.pdf (2023.09.13.), előadás, Stegersbach, 2015. szeptember 19.
- Bölcső Alapítvány, <http://bolcso.hu/>
- 3/2013. számú BJE határozat, <https://kuria-birosag.hu/hu/joghat/32013-szamu-bje-hatarozat> (2024.09.15.)
- EH 2001.390, [https://jogkodex.hu/doc/2675087_\(2024.09.15.\)](https://jogkodex.hu/doc/2675087_(2024.09.15.))

VIII. 3 Felhasznált jogszabályok

- 1878. évi V. törvénycikk a magyar büntetőtörvénykönyv a büntettekéről és vétségekről
- 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről
- 2003. évi II. törvény a büntető jogszabályok és a hozzájuk kapcsolódó egyes törvények módosításáról
- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 1998. évi LXXXVII. törvény a büntető jogszabályok módosításáról

- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

VIII. 4 Hivatkozott jogesetek

- B.191/2008/45
- Fk.31/2016/17
- B.1286/2017/13
- Fk.73/2008/116